

Ik draag dit boek op aan alle wandelaarsters,  
aan de vrouwen die doorlopen op de GR 70 Stevenson,  
aan Alexandra David-Néel, Parisienne in Lhasa,  
die me het verlangen naar de Himalaya gaf,  
aan Isabelle Eberhardt die me door haar brieven over zand  
de droom van de Sahara bood,  
aan Rebecca Solnit die als eerste wist te beschrijven  
en aan te kaarten wat het vrouwen kostte om alleen te wandelen,  
aan de wonderbaarlijke flaneuses van Lauren Elkin,  
aan de romantische flaneuses van Catherine Nesci,  
aan de vindingrijke flaneuses van Chantal Thomas,  
aan alle vrouwen die me hebben geïnspireerd  
en gesteund door hun zachte, taaie moed.



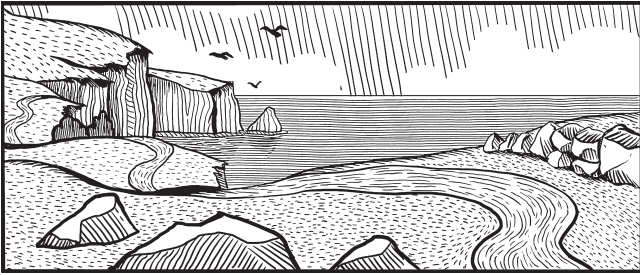
## *Inhoud*

1	Wandelen is geen sport	9
2	Buiten	13
3	Traagheid	19
4	De drift te vluchten (Rimbaud)	25
5	Vrijheden	43
6	Eenzaamheid	53
7	Met open ogen lopen dromen (Rousseau)	61
8	Elementair	77
9	Zwaartekracht	83
10	Energie	89
11	Het melancholieke dolen (De Nerval)	95
12	Wandelende gekken	103
13	Stiltes	113
14	Eeuwigheden	119
15	De streling van de wegen	125
16	Waarom ik zo'n goede loper ben (Nietzsche)	133
17	Gevoelens van welzijn	155
18	Dankbaarheid	165
19	De verovering van het wilde (Thoreau)	171
20	Herhaling	187

21	Einde van de wereld	201
22	Mystiek en politiek (Gandhi)	207
23	Samen lopen: politiek van het feest	225
24	De wandeling van Abraham (Kierkegaard)	233
25	Op pelgrimstocht gaan	241
26	Wedergeboorte van jezelf, wedergeboorte van de wereld	255
27	De cynische benaderingswijze	263
28	Ommetjes	275
29	Parken	283
30	Het dagelijkse ommetje (Kant)	291
31	De flaneur in de stad	299
32	Wandelen waar de goden zich hebben teruggetrokken (Hölderlin)	307
33	Op zoek naar vermoeidheid	313
	Noten	319
	Bronnen	325

1

*Wandelen is geen sport*





Wandelen is geen sport.

Sport is een kwestie van techniek en van regels, van cijfers en competitie; en er is een hele opleiding voor nodig: je moet de houdingen kennen, de juiste bewegingen trainen. En dan, veel later, komen improvisatie en talent pas aan bod.

Sport is een kwestie van scores: op welke plaats sta jij? Wat is je tijd? Wat is de uitslag? Altijd weer die strijd tussen winnaar en verliezer, net als in de oorlog – er zijn overeenkomsten tussen oorlog en sport waar de oorlog eer mee inlegt en de sport niet: van respect voor de tegenstander tot haat jegens de vijand.

Sport gaat natuurlijk ook over afzien, inspanning prettig vinden, discipline. Het is ethiek, werk.

Maar het is bovendien een materiële zaak, parades, spektakel, een hele markt. Het gaat om presteren. Sport biedt ruimte voor enorme door de media gecoverde evenementen waarvoor consumenten van merken en beelden te hoop lopen. Het geld dringt de sport binnen om de mens van zijn ziel te beroven en de geneeskunst doet dat om hem een kunstmatig lichaam te bezorgen.

Wandelen is geen sport. De ene voet voor de andere zetten is kinderspel. Als wandelaars elkaar ontmoeten,

gaat het niet over uitslagen of cijfers: je zegt langs welke weg je bent gekomen, welk pad een mooier landschap biedt, welk uitzicht je hebt vanaf dat ene voorgebergte.

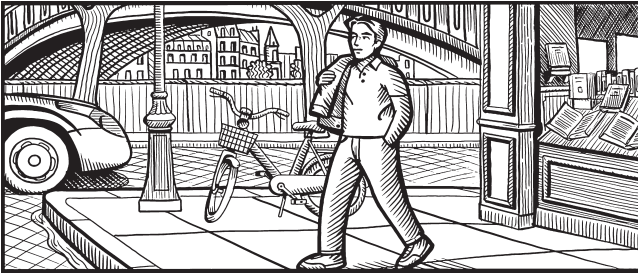
Er is heus wel geprobeerd een markt van accessoires te creëren: revolutionaire schoenen, onvoorstelbaar goede sokken, doelmatige rugzakken, ideale broeken... Er wordt wel geprobeerd een sportieve instelling te introduceren: men wandelt tegenwoordig niet meer, maar 'doet aan trekking'. Er worden slanke stokken verkocht waardoor de wandelaars op vreemde skiërs lijken. Maar dat loopt zo'n vaart niet. Dat kan zo'n vaart niet lopen.

Om te vertragen is er nooit iets beters verzonnen dan wandelen. Om te wandelen heb je alleen maar twee benen nodig. De rest is onzin. Wil je sneller? Ga dan niet wandelen, maar zoek iets anders: rijden, skiën, vliegen. Maar ga niet wandelen. En als je wandelt, is er maar één ding dat telt: de intensiteit van de hemel of de schittering van het landschap. Wandelen is geen sport.

Maar als de mens eenmaal overeind is, kan hij niet stil blijven staan.



*Buiten*





Wandelen is buiten zijn. Buiten, in de ‘openlucht’ zoals dat heet. Wandelen veroorzaakt een omkering van de logica van de stedeling en zelfs de omkering van onze meest gangbare manier van leven.

Als je naar ‘buiten’ gaat, betekent dat normaal gesproken dat je van het ene ‘binnen’ naar het andere gaat: van huis naar kantoor, of naar de dichtstbijzijnde winkels. Je gaat eruit om elders iets te doen. Buiten is een overgangsfase: iets wat ergens tussenin ligt, bijna een obstakel. Tussen hier en daar. Zonder een eigen waarde. Het traject van thuis naar de metro leg je af in alle soorten weer, je lichaam haast zich, je geest wordt nog vastgehouden door kleinigheden van thuis en is al geprojecteerd op de verplichtingen van het werk, je benen draven, terwijl je hand nerveus in je zakken checkt of je niets vergeten bent. Buiten bestaat nauwelijks, het is een soort corridor ergens tussenin, een tunnel, een grote schutsluis.

Soms ga je ook gewoon weg om ‘een frisse neus te halen’: om je los te rukken van de druk van onbeweeglijke meubels en muren, omdat je binnen dreigt te stikken, om een ‘luchtje te scheppen’ als de zon buiten schijnt en het overduidelijk zonde zou zijn om je dat licht, dat zonnebad te ontzeggen. En ja, je gaat naar buiten en wandelt een

stukje, gewoon om buiten te zijn en niet om ergens heen te gaan. Om de prikkelende frisheid van de lentebries te voelen of de breekbare warmte van de winterzon. Een intermezzo. Een pauze die je jezelf toestaat. Kinderen gaan ook de deur uit, gewoon om de deur uit te gaan. ‘Naar buiten’ betekent voor hen: spelen, rennen, lachen. Later betekent ‘de deur uit gaan’ naar vrienden gaan, niet bij je ouders zijn, iets anders doen. Maar nogmaals, meestal ligt buiten tussen twee interieurs, het is een tussenstation, een overgangsfase. Het is ruimte die tijd neemt.

Buiten.

Als het wandelen zich tijdens lange tochten over een aantal dagen uitstrekt, is alles omgekeerd. ‘Buiten’ is geen overgangsfase meer, maar juist datgene wat stabiel blijft. Het is nu omgekeerd: je gaat van onderkomen naar onderkomen, van berghut naar berghut. Nu verandert het ‘binnen’ steeds, in een eindeloze variatie. Je slaapt geen twee keer in hetzelfde bed, elke avond word je door een andere gastheer of -vrouw ontvangen. De omlijsting en de sfeer zorgen voor steeds nieuwe verrassingen. Andere muren, steensoorten.

Je stopt. Het lichaam is moe, de nacht valt, je moet rust vinden. Maar het ‘binnen’ is steeds weer een mijlpaal, een manier om langer buiten te blijven, een overgangsfase.

Ik moet ook even stilstaan bij de vreemde ervaring van de eerste stappen 's ochtends. Je hebt de kaart geraadpleegd, besloten welke weg je neemt, afscheid genomen, de rugzak goed op je rug gehangen, het pad gevonden, je vergewist van de goede richting. Dat alles vereist wat passen op de plaats, nog even teruglopen, kleine pauzes: je staat stil, je checkt, je draait om je as. En dan ligt het pad

voor je. Je slaat het in en komt in het ritme. Je heft je hoofd op, en daar gaan we, we zijn vertrokken om te gaan wandelen, om buiten te blijven. Het is daar, het is inderdaad daar, het is inderdaad dat, we zijn er. Buiten is ons element: wat een sensatie, het gevoel er gewoon te wonen. Ik verlaat een onderkomen om naar een ander te gaan, maar de continuïteit, dat wat blijft en standhoudt, bestaat uit de reliëfs die me omringen, de aaneenschakeling van heuvels die er altijd zijn. En ik ben degene die eromheen loopt, er rondwandelt als was ik thuis: wandelend neem ik de maat van mijn woning op. Waar je doorheen trekt, als een soort verplichte doorgangen, die je passeert en achter je laat, dat zijn de slaapkamers voor een nacht, de eetkamers voor een avond, de bewoners, de uiterlijke schijn, maar niet het landschap.

Zo blijkt de grote scheiding tussen 'binnen' en 'buiten' door het wandelen omgegooid te zijn. Je zou niet moeten zeggen dat je door de bergen of de vlakten trekt en in onderkomens stopt. Het is bijna het omgekeerde: gedurende een aantal dagen woon ik in een landschap, ik neem het langzamerhand in bezit en maak er mijn terrein van.

En zo kan de vreemde ervaring ontstaan dat je 's ochtends de muren rond het bed achter je hebt gelaten, dat je de wind over je wangen voelt spelen en in het middelpunt van de wereld blijkt te staan: dit is mijn thuis de hele dag, hier zal ik tijdens het wandelen wonen.



3

# *Traagheid*







Ik heb me zijn woorden altijd herinnerd. We waren een steile weg aan het beklimmen in de Italiaanse Alpen. Matteo had ruim een halve eeuw voorsprong op me: hij was toen minstens vijfenzeventig. Hij was graatmager, had grote ruwe handen, een ingevallen gezicht en hij stond altijd rechtop. Hij sloeg zijn armen om zich heen tijdens het wandelen, op de manier van mensen die het koud hebben, en hij droeg een broek van beige stof.

Hij heeft me leren lopen. En dat terwijl ik heb geschreven dat je niet leert lopen; daar heb je althans geen techniek voor nodig, het is geen kwestie van lukken of niet lukken, of dat je het beter zo kunt aanpakken, nog eens proberen, herhalen, je concentreren. Wandelen, iedereen kan het. De ene voet voor de andere, dat is de juiste maat, de goede afstand om ergens te komen, maakt niet uit waar. En je hoeft alleen maar steeds opnieuw te beginnen.

De ene voet voor de andere.

Maar als ik nu zeg 'leren', dan heb ik het over zijn woorden. We bevonden ons op een stijgend pad en al een paar minuten werd er achter ons iets als druk uitgeoefend. Het waren lawaaierige jongelui, die wilden opschieten en ons voorbij wilden, en hun voeten enigszins nadrukkelijk lieten neerkomen om van hun aanwezigheid blijkt te geven.

Dus zijn we langs de kant van de weg gaan staan en hebben de schetterende, gehaaste groep laten passeren, die ons bedankte met triomfantelijke glimlachjes. En toen hij hen daar langs zag komen, zei Mateo: 'Goh, die zijn zeker bang dat ze het niet halen, zo snel lopen ze!'

De les was dat er tijdens het wandelen geen betere uitdrukking van zelfverzekerdheid is dan traagheid. Ik wil het hier hebben over een traagheid die bij een wandelaar toch niet exact het tegenovergestelde is van snelheid. Het gaat in de eerste plaats om de extreme regelmaat van de voetstappen, hun uniformiteit. Zozeer dat je bijna zou zeggen dat een goede wandelaar glijdt, of liever dat zijn benen rondgaan, cirkels vormen. De slechte wandelaar kan soms snel gaan, hij kan versnellen of vertragen. Hij beweegt met horten en stoten, zijn benen vormen onregelmatige hoeken. Hij komt vlug vooruit door plotselinge versnellingen, gevolgd door hevig uitpuffen. Grote energieke bewegingen, het vergt elke keer wilskracht om het lichaam voort te duwen, voort te trekken. Rode, zwetende gezichten. Traagheid is vooral het tegenovergestelde van haast.

Toen we ook op de top aankwamen, zaten de 'sportievelingen' hun score enthousiast van commentaar te voorzien en onwaarschijnlijke berekeningen te maken. De reden dat ze zich zo haastten, was dat ze een tijd wilden neerzetten. Een tijd neerzetten, rare uitdrukking. We zijn even blijven staan om naar het landschap te kijken en, terwijl de groep doorging met uitgebreide commentaren en eindeloze vergelijkingen, zijn we langzaam weer verder getrokken.

Snelheid is een illusie, want je denkt dat je er tijd mee wint. De berekening lijkt op het eerste gezicht eenvoudig:

iets in twee uur doen in plaats van drie maakt een uur tijd-winst. Toch is het een abstracte rekensom, omdat je doet alsof elk uur van de dag precies gelijk is aan het andere, als in een mechanische klok.

Maar haast en snelheid versnellen de tijd, die vlugger voorbijgaat, en je twee uur lang haasten maakt de dag korter. Ieder moment wordt verscheurd doordat het steeds in segmenten wordt verdeeld, tot barstens toe wordt gevuld. We stapelen, we verzadigen.

Dagen wandelen duren erg lang: ze laten je langer leven, omdat alle uren, alle minuten, alle seconden lucht krijgen, diepte krijgen, in plaats van te worden gevuld totdat ze uit hun voegen barsten. Je haasten is een aantal dingen tegelijk doen, en ook nog snel. Dit, dan dat, en nog iets anders. Als je je haast, zit de tijd barstensvol.

Traagheid is in perfecte overeenstemming zijn met de tijd, zodat de seconden parelen, druppelsgewijs vallen, als een regentje op de steen. Het uitrekken van de tijd verdiept de ruimte.

Het is een van de geheimen van het wandelen: een traag benadering van landschappen maakt ze gaandeweg vertrouwd. Net als vriendschap, die groeit door elkaar regelmatig te zien. Zo gaat het ook met het profiel van een berg dat je de hele dag bij je draagt, waarvan je door de veranderende lichtinval een steeds duidelijker en veelzeggender vermoeden krijgt. Wanneer je wandelt, beweegt er niets, het is bijna onmerkbaar zoals de heuvels naderbij komen en het landschap verandert. In de trein of in de auto z*í*e je een berg op je afkomen.

Als je wandelt wordt het heden tastbaar. Als je wandelt is het niet zo dat jij en het heden elkaar naderen, maar eer-

der dat de wereld in het lichaam doordringt.

Het landschap is een pakket smaken, kleuren en geuren waarmee het lichaam wordt doordrenkt.